

Juryrapport Machiavelliprijs 2022

Johan Remkes

22 februari 2022

STICHTING
MACHIAVELLI

We gaan de Machiavelliprijs uitreiken. De Machiavelliprijs is een prijs voor een opmerkelijke prestatie op het gebied van publieke communicatie. In 2022.

Ik zei het al even. We hebben een hoogst ongebruikelijke en ingrijpende tijd achter de rug door het coronavirus. Lockdowns en een avondklok: een paar jaar geleden konden we ons daar nog niets bij voorstellen. En nu net, een lezing lang over een oorlog op ons continent. Gruwelijke beelden die dagelijks langskomen. En toch heeft dit alles ons niet dichterbij elkaar gebracht.

Integendeel. We leven in gepolariseerde tijden. De coronapandemie heeft dat zeker aangejaagd. Maar overall in de wereld, en ook in Nederland, lijkt het wel alsof groepen elkaar steeds minder verstaan. Of willen verstaan. Dat zo hard mogelijk zenden wordt verkozen boven zorgvuldig naar elkaar luisteren. En met elkaar in gesprek komen. Een poging doen het ergens over eens te worden. Er met elkaar uitkomen. Jarenlang het visitekaartje van de Nederlandse polder.

Wantrouwen en polarisatie: we zijn er bijna aan gewend geraakt. Zeker hier in het hart van de democratie. Met 20 partijen in de Tweede Kamer. Hiernaast in dit gebouw. En daarmee kom ik ook bij een onderwerp dat de afgelopen jaren tot extreme polarisatie heeft geleid: de stikstofcrisis.

Jarenlang schoven opeenvolgende kabinetten het probleem voor zich uit. Marchanderen met Brusselse regelgeving waaraan Nederland zich eerder had gecommitteerd. Dat was heel gewoon. Met als ingrijpend gevolg dat de rechter er uiteindelijk een definitief einde aan maakte. En er van de betrokken politici nu echt optreden werd verwacht.

Maar wat er toen gebeurde was ook een teken van deze tijd. Het net aangetreden kabinet presenteerde de stikstofplannen met zoveel aplomb - u herinnert zich vast een dictaat met een stikstofkaart- dat de boeren op ongekennde wijze in opstand kwamen. Trekkers door het hele land. Blokkades van snelwegen. Bergen afval. Intimidatie van een minister bij haar thuis. Omgekeerde vlaggen. Overall.

De kloof tussen Den Haag en de provincie. De kloof tussen stad en platteland. En vooral ook de kloof tussen het kabinet en de boeren werd akelig duidelijk. Een kloof die niet te overbruggen leek.

En daarmee komen we bij Johan Remkes. Want als de politiek er niet meer uitkomt, geldt tegenwoordig een simpele regel. Dan bel je Johan Remkes, de nationale probleemoplosser. (Die kwalificatie is trouwens van Arjen Lubach). En naarmate dat meer succes oplevert, word je ook vaker gebeld.

Je had natuurlijk al een uitstekende staat van dienst opgebouwd als politicus en bestuurder. Je was voor jouw partij, de VVD, raadslid, statenlid, gedeputeerde, Tweede Kamerlid, staatssecretaris, minister, vicepremier en Commissaris van de -toen nog- de Koningin in Noord-Holland. En daarna werd je eigenlijk gewoon vuilnisman. Jouw carrière nam een grote vlucht als nationale puinruimer.

Het begon hier in de gemeente Den Haag. Daar nam je het burgemeesterschap waar toen burgemeester Krikke aftrad na vreugdevuren op het strand van Scheveningen, die nogal uit de hand waren gelopen. Daarna ging je naar Limburg als waarnemend Commissaris van de Koning. Omdat het College van Gedeputeerde Staten uiteengevallen was. En er een onbestuurbare provincie dreigde te ontstaan.

Toen je daar net was aangetreden als waarnemend gouverneur besloot je ook de Nederlandse vlag bij het provinciehuis te laten hissen. Is dat nou zo bijzonder denkt u misschien? Nou, in Limburg wel.

Want daar wapperden bij het gouvernement alleen de Limburgse en de Europese vlag. Remkes vond dat raar. Limburg is onderdeel van Nederland. En dus hoort daar ook de Nederlandse vlag te hangen.

Vervolgens zorgde je ervoor -samen met Wouter Koolmees- dat de formatie van Rutte-4 na 299 dagen, ook tot een kabinet leidde.

Maar het hoogtepunt, althans tot nu toe, is de wijze waarop je het conflict tussen het kabinet en de boeren in 2022 hebt weten te beslechten. Dat was een prestatie van formaat. Het begon er al mee dat een paar organisaties van radicale boeren al helemaal niet met je wilden praten. De verhoudingen waren broos. En toch wist je uiteindelijk zo'n beetje iedereen om de tafel te krijgen. Je verbaasde vriend en vijand met een advies waar vrijwel iedereen blij van werd.

En dat was heel bijzonder. Al was het maar omdat jouw advies inhoudelijk nou niet echt radicaal verschilde van de kabinetsplannen. Sterker nog: je pleitte onomwonden voor gedwongen opkoop van 500 piekbelasters. Iets waar veel boeren fel op tegen zijn. En dat maakt natuurlijk razend nieuwsgierig naar wat nou die Remkes-factor is die het verschil maakt.

Een factor die partijen verbindt. En die een vastgelopen dialoog weer op gang brengt. Die Remkesfactor, die gaat over communicatie. Want dat is in elk geval luisteren en praten. Begrip hebben en begrip tonen. Voor de boeren en voor alle andere betrokkenen. Erkennen dat beleid vooral over en nooit met boeren is gemaakt. Met oog voor de verschillen tussen de denkkaders in politiek Den Haag en de dagelijkse praktijk van de boeren. Waardoor de boeren zich eindelijk gehoord voelden. Jij kreeg een opdracht als onafhankelijk gespreksleider. En jij wist zowel boven als naast alle betrokken partijen te staan.

En dat was bovenal te danken aan helderheid in je communicatie. Zowel in woord als op papier. Het rapport Remkes was een verademing om te lezen. Je bent daar ook expliciet over. Een citaat van jouzelf uit jouw rapport: "Ik heb ervoor gekozen om zeker het eerste deel van dit rapport zo begrijpelijk mogelijk en niet in ambtelijke taal op te schrijven. Dat is best lastig, want het is een groot en complex vraagstuk. Maar ik vind dat iedereen, en zeker de mensen die het betreft, moeten kunnen begrijpen wat ik voorstel en waarom. Dat soort voorstellen moeten niet vermomd worden in taal die alleen door bestuurskundigen of juristen te ontcijferen is."

Het hele rapport-Remkes is duidelijke taal. En dat is een belangrijke verklaring voor jouw succes. Heldere communicatie. Met een scherpe blik op de inhoud. En tegelijk een warm gevoel voor het aanwezige sentiment. Een typerende passage uit jouw stikstofadvies 'Wat wel kan': "Veel boeren weten dat er iets moet veranderen én vinden ook dat er iets moet veranderen. Er is geen boer te vinden die niet om de natuur geeft. Dat wordt vaak vergeten en een deel van de boeren ervaart dat ze als 'verliezer van de discussie' in het verdomhoekje zijn gezet. (...) Bovendien – misschien wel het belangrijkste – moet er echte erkenning zijn van de emoties en woede. Dat krijg je nooit goed op papier, maar de kern is dat een groot deel van de boeren én inwoners van het landelijk gebied zich zwaar tekortgedaan (en soms zelfs bedonderd) voelt en naar mijn inzicht ook tekort gedaan is. Hoewel wetsovertreding en intimidatie altijd afgekeurd moeten worden, ben ik enorm geschrokken van de oprechte wanhoop die in de ogen van redelijke mensen te zien is. Dat hier heftige emoties uit volgen, begrijp ik wel."

Je nuchtere en realistische benadering draagt bij aan je succes. Herhaaldelijk heb je laten zien dat je inderdaad een nuchtere noorderling bent. Gewoon met twee benen op de koude grond. Zo benoemde je ook heel treffend de spanning voorafgaand aan de presentatie van je rapport. Ik citeer je weer even: "Ik weet ook dat er vandaag vele individuele boeren met grote zorgen deze persconferentie volgen. Als ze tenminste niet aan het werk zijn."

Op de dag van de presentatie van je stikstofadvies kreeg je alle lof toegezwaaid. Van alle kanten. Ook van Caroline van der Plas van de BBB. Ze was, zei ze tegen journalisten, een 'beetje verliefd' op je geworden. Dat was vast een grapje. Maar het illustreert wel hoe jij erin geslaagd bent om een groep zich echt gehoord te laten voelen. En om de ongekende polarisatie in het stikstofdossier op zijn minst tot hanteerbare proporties terug te brengen.

Jouw heldere taalgebruik en jouw nuchtere opstelling. Jouw open en neutrale houding naar alle betrokkenen. Niet alleen met gezag zenden, maar ook ontvangen. Weten wanneer je moet praten. Weten wanneer je moet luisteren. En weten wanneer je echt moet zwijgen. Dat alles is van cruciaal belang geweest om het stikstofdossier uit het slop te trekken. En om wanhopige boeren weer een beetje perspectief en vertrouwen te bieden. Met dit vakwerk heb jij je in 2022 duidelijk onderscheiden. Dat heeft ons hele land mogen zien. En meemaken.

En daarom is het mij een eer en een genoegen om jou de Machiavelliprijs 2022 te overhandigen.